

SÁMI VUOIGATVUODAT DÁL – DÁISTALEAPMI GAELPIE BEALES

Filbma: <https://vimeo.com/728839288>

Neahttsiidu: <https://www.e-skuvla.no/product/demokrati/>

Go leat bargan fáttáin, don

- leat oahppan sápmelaččaid vuoigatvuodaid birra
- áddet mo mii doaibmangealbbuin searvat demokrátalaš proseassaide ja servodaga hábmemii
- man láhkai mielborgárvuođas ja guoddinnávccalaš ovdáneamis lea sáhka demokrátalaš mielborgárvuođas, guoddinnávccalaš ovdáneami servodatlaš dimenšuvnnas ja mo olbmot ovttasbarget
- oahpat ovdánit berošteaddji ja kritihkalaččat jurddašeaddji servodatoassálastin, sihke Sámis ja dan olggobealde

- leat oahppan mo sámit servet riikkaidgaskasaš álgoálbmotovttasbargui, ja riikkaidgaskasaš šiehtadusaid ja konvenšuvnnaid mearkkašumis demokrátalaš ovdáneapmái
- leat čiknon muhtun čiekjunbargui

Ovdal filmma geahččama:

Digaštala dáid reflektrengazaldagaid nuppiin oahppiin dahje olles luohkái:

1. Maid dieđát sápmelaččaid vuoigatvuodaid birra Norggas dán áigge?
2. Maid dieđát álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra?
3. Maid dieđát demokrátalaš mielborgárvuoda birra?
4. Maid mearkkaša guoddinnávccalaš ovdáneapmi?
5. Dovddatgo don muhtun riikkaidgaskasaš ovttasbarggu, mas sápmelaččat leat mielde?
6. Gos Norggas lea Gaelpie orohat?
7. Makkár oaidnu mánggagielatvuoda hárrái bohtá ovdan dokumentáras?

Filmma geahččama maŋŋá:

Digaštala dáid reflektrengazaldagaid nuppiin oahppiin dahje olles luohkái:

1. Makkár áššis lei sáhka Øyfellet fápmorusttega oktavuodas?
2. Geat ledje oasálaččat Øyfellet áššis?
3. Maid mearkkaša dat, ahte stáhta bealušta iežas bággonistanášši Øyfellet fápmorusttega oktavuodas?
4. Makkár demokrátalaš bargovugiiguin orohaga nuorat barge áššis?
5. Makkár aktiiva mielborgárvuoda vugiid oaidnit filmmas?
6. Makkár váikkuhusaid Ina-Theres Sparrok namuha leamaš daid doaibmalobiin, maid OED attii 2014 bieggafápmui mángga guovllus, Gaelpie-ášši maŋŋá?

Reflekteren- ja digaštallanfáttát:

1. OED mearrádus doaibmalobi (konsešuvnna) birra lei áidnalunddot (unihkka). Makkár váikkuhusat das ledje, go OED ii addán doaibmalobi hukset bieggafámu Øyfellet guvlui? Čilge makkár váikkuhusat das leat máttasámi kultuvrii.

2. Stáhta ovddasvástádus lea sihkkarastit boazodollui suodjaleami álbmotrievtti vuodul. Boazodoalu ja álbmotrievtti oktavuoha árvvoštallojuvvui danin vuđolaččat Øyffjellat bieggafápmorusttega oktavuodas, ja ráddádallui mángii sihke boazodoalu ovddasteddjiiguin ja Sámedikkiin.

Guorahala dárkilit doaibmalobi ja váidalusa meannudeami Ráđđehusa neahttasiiddu vehkiin:

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/staten-vil-forsvare-sitt-konsesjonsvedtak-i-ekspropriasjonssaken-om-oyffjellet-vindkraftverk/id2910381/>

- a) Stáhta bealušta iežas bággonistanrievtti Øyffjellat bieggafápmorusttega oktavuodas. Čilge maid dat mearkkaša doaibmalobi ja váidaga meannudeami vuodul.
- a) Ráhkát áigelinjá doaibmalohpeáššis. Ovdanbuvtte dáid áššiid proseassa iešguđet muttuin: jahkelohku, oasálaččat ja mii dáhpáhuvai

3. Mediageahču kártema mielde (2022) <https://skrivesenteret.no/wp-content/uploads/2021/11/201015-barn-og-medier-2020-hovedrapport-med-engelsk-summary.pdf> lea 90 % buot 9 - 18-jahkásaččain mielde ovttá dahje mángga sosiála medias. Ollu 9-18-jahkásaččat čuvvot influenseriid, bloggejeddjiid ja youtubejeddjiid (32-36 %).

- a) Guorahala ja ságaškuša sáhttetgo sosiála mediat leat ođđa ja innovatiiva vuohki ráhkadit máhtu dahje vásihit *árbedieđu* (sámi árbevirolaš dieđu)? Vuoduš iežat vástádusa servodatfágalaš metodaiguin.

- b) Guorahala maid gávnnat dáid fáddágilkoriiguin sosiála mediain:

#árbediehtu #árvvut #máhttu #dálkkádatrievdadeapmi “vuoigatvuodát #boahtteáigi

Guđe fáttát ihtet fáddágilkoriin? Makkárin don oainnát fáddágilkoriid dan ektui mo daid bokte seailuhit ja gaskkustit *árbedieđu*?

Evttohusat čiekŋunbargun/fágaartihkalin:

1. Guorahala dáid doahpagiid filmma vuodul: *vuogátvuodát, konsensus, mielborgárvuohra, árbevirolaš diehtu, apeallat*

2. Árbediehtu lea kollektiiva árbevirolaš máhttu ja diehtu, mii fáttmasta geavtlaš gálggaid ja teorehtalaš dieđu, maid sámeálbmot lea ovddidan ja meannudan jahkečuđiid áigge, vai birgešii ekonomalaččat. Árbediehtu lea máhttu, mii heivehuvvo ain odđa dillái, ja maid álgoálbmogiid lahtut leat gaskkustan buolvvas buolvii sániiguin ja doaimmaid bokte.

a) Suokkardala man láhkai árbediehtu sáhtta addit vuodu Sámi resurssaid hálddašeapmái.

b) Loga Meronblogga mearrasámi árbevieruid ja máhtu birra. Blogga lea ráhkaduvvo vai dan bokte sáhtta juohkit oanehaš čállosii mearrasámi guovlluin ja eará riddo- ja vuotnaguovlluin. Makkár ovdamearkkaid *árbedieđus* don gávnnat bloggas čilgejuvvon prošeavttaid dahje doaimmaid oktavuodas? Mo daid vehkiin sáhtta gáhttet luondduvalljodagaid?

<https://www.meron.no/merons-blogg>

c) Olbmot ovddidit identitehta ja doibmet ovtas earáiguin buolvvas buolvii.

Jurddaš iežat eallima iežat bajásšaddamis. Makkár áššiid don leat oahppan dahje vásihan ovtas boarrásut buolvvaiguin? Mo dat gelbbolašvuohra sáhtta ovddidit du identitehta ja gullelašvuohra? Mo dat addá vejolašvuodaid guorahallat báikkálaš servodaga, gos don orut, ja etihkalaš dihtomielalašvuohra iežat doaimmain?

3. Mielborgárvuodas ja guoddinnávccalaš ovdáneamis lea sáhka demokrátalaš mielborgárvuodas, guoddinnávccalaš ovdáneami servodatlaš dimenšuvnnain ja das mo olbmot ovtasbarget, organiserejit iežaset doaimmaid ja dahket mearrádusaid servodagas.

a) Guorahala mo *Motvind* ja *Protect Sápmi* -vuodđudusat barget dan ovdii, ahte gáhttet luonddu ja sámiid vuogátvuodaid eatnamiidda ja čáziide.